

matiskt och kronologiskt stor spännvidd är förstås ögörligt. Visst figurerar här en del mindre bekanta namn, men centralfigurerna Anders Berch, Anders Nordencrantz, Anders Chydenius och Carl Fredrik Scheffer är nog så bekanta. Medelmåttor kan de ju bara betraktas som i det slags historieskrivning Magnusson vänder sig mot. Likaså kunde man önska mer anknytning till färskare forskning om de allmänna historiska sammanhangen – som i det här fallet till stor del handlar om den svenska upplysningen, medborgerligheten och nyttobegreppet – istället för ständiga positioneringar gentemot Eli F. Heckscher. Men likafullt, det som ryms är värdefullt för vem som helst som sysslar med perioden.

Inte minst gäller detta en nyansering av centrala begrepp – som ”merkantilism”, ”fysiokratism” och ”liberalism” – vilka annars ofta nog används som tämligen entydiga och oproblematiske kategorier. Magnusson visar återkommande hur svenska skribenter var välinformerade i internationell ekonomisk idédebatt, men hur de också omstöpte och anpassade sina läsefrukter till svenska förhållanden. Anders Nordencrantz – som Heckscher inte gav mycket för – ses som något avgjort nytt i svenskt tänkande. Med impulser från bl.a. Pufendorf, Hobbes och Hume blir Nordencrantz en tydlig, men svensk, representant för en republikansk humanism. På liknande sätt är den annars som särpling uppfattade Anders Chydenius hos Magnusson istället en exponent för tidens naturrättsliga och ekonomiska idédebatt, delvis inhämtad via nyssnämnde Nordencrantz.

Boken är visserligen sidmässigt tunn men innehållsrikt välmatad. Var och en av essäerna ger mycket. Den avslutande essän, för att säga något om en enskild, handlar så om hur Adam Smiths idéer mottogs i vårt land. Den gängse berättelsen, att vår tröga nation först kring mitten av 1800-talet anammade Smith, ifrågasätts grundligt och övertygande. Visst, menar Magnusson, vann Smith, uppfattad som doktrinär frihandelsförespråkare, gehör vid denna tid. Men poängen är inte minst att denna tolkning av Smith som manchesterliberal i mycket är en konstruktion från just denna tid. Och det hindrar förstås inte att svenska författare långt tidigare, redan från 1790-talet, tagit intryck av en Smith som i många lägen ansåg att frihandel alls inte var att föredra. Dessutom anpassade de förstås denne ”riktige” Smith till svenska förhållanden och svensk tradition. Lägg även till detta att Smith inte uppfattades som grundläggaren av något helt nytt – liknande idéer kunde svenska författare hämta från föregångare som Nordencrantz och Chydenius, när de inte helt enkelt uppfattade dem

som allmångods. ”Därmed utvecklades i den svenska kontexten en specifik politisk ekonomisk diskurs i början av 1800-talet i vilken ’liberala’ idéer blandades med en positiv syn på staten och dess möjligheter att främja ekonomisk tillväxt och bevara social och ekonomisk stabilitet” (s. 140). Att denna grundsyn inte försvann i brådrasket är uppenbart för var och en.

Den stora traditionen och de internationella sammanhangen får läsaren av *Åran, korruptionen och den borgerliga ordningen* på köpet. Mot dessa tecknar Magnusson i en oavbrutet givande och tankeväckande framställning hur idéerna omstöptes på svensk botten. Ty omstöptes gjorde de alltid, inte till vare sig något bättre eller sämre utan till något annorlunda anpassat till den inhemska traditionen och avsett att lösa samtida problem.

Patrik Lundell, Lund/Linköping

Karl-Henrik Pettersson: *Groveda. Om en bondgårds ekonomiska historia 1786–1950*. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2002. 255 s., ill. ISBN-91-89379-37-3.

Ekonomien och bankmannen Karl-Henrik Pettersson bor på bondgården Groveda i södra Östergötland. Därifrån har han skrivit sin gårds ekonomiska historia som nu givits ut av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Petterssons familj har funnits på Groveda sedan 1862, då författarens farfars svärfar köpte Groveda efter att gården varit till salu på grund av att den förre ägaren, G. O. Dahlstedt hade drabbats av konkurs. En av de många frågor som författaren ställer i sin välmatade historia är varför konkursen ägde rum. Hans svar rör sig på två plan. Han redovisar dels händelserna på världsmarknadens arena, dels det som hände på den individuella familjens gårdstun. Detta är bokens styrka rakt genom hela berättelsen, som tar sin början 1786 då en rågångsförrättning ägde rum och som avslutades 1950, då Petterssons far lade jordbruket på hyllan och arrenderade ut markerna. Pettersson låter på ett mycket givande sätt det unika och individuella spegla och speglas i den generella historien. Vi läsare tillåts därför att se hur bönderna på Groveda lyssnat av stämningar i världen, landet och den egna närmiljön och försökt att rationellt anpassa sig efter situationer som styrt utbud och efterfrågan. Berättelsen handlar till stor del om detta. Det är en ekonomisk historia som återges, där priser, riskbedömningar, marknader, lån och avkastning spelar

den ledande rollen. Det är inte så ofta en författare vågar fokusera så hårt på en infallsvinkel som Pettersson gör, det är därför extra givande och spännande när så sker.

Tillbaka till konkursen 1862. Den dåvarande ägaren G.O. Dahlstedt var endast 25 år när han 1856, från två skilda ägare köpte in hela hemmanet Groveda för 15.000 riksdaler per hemmansdel. I slutet av 1850-talet rådde, under ännu en kort tid, goda tider för bönderna i Västeuropa. Sedan 1820-talet hade lönerna för jordbruksarbetare stått stilla medan priserna på framför allt spannmål stigit stadigt. Ekonomen Karl-Henrik Pettersson är starkt engagerad då han berättar om hur spekulanter på jordmarknaden räknat hem framtida vinster, gjort sina riskbedömningar och lagt bud på fastigheter till salu. Under goda tider, med goda framtidsutsikter stiger självklart priserna på gårdar. Tack vare ett utmärkt gårdarsarkiv har Pettersson haft ett mycket rikt arkivmaterial till sitt förfogande då han skrev historien om Groveda, han vet därför att ”1/2 mantal Groveda” köptes 1846 för 5.000 riksdaler och såldes till den olycklige Dahlstedt 12 år senare för 15.000 riksdaler, en prisökning på 200 procent. Författaren är nog med att påpeka att detta inte var någon unik prisförändring utan att den snarare var mycket typisk för tiden. Under 1840-talet steg efterfrågan på spannmål och priserna gick upp. På 1850-talet bröt Krimkriget ut, Ryssland stängde sin spannmålsexport, efterfrågan sköt i höjderna och priserna steg kraftigt. Då köpte den unge G.O. Dahlstedt sin gård och fick snart känna på att det är hårt att köpa dyrt, det leder ofta till att man tvingas att sälja billigt. När spannmålspriserna sjönk under slutet på 1850-talet kollapsade den unga familjen Dahlstedts ekonomi och G.O. Dahlstedt lämnade in sin konkursansökan till häradsrätten i Kisa den 16 maj 1860.

När Karl-Henrik Pettersson återger världsmarknadsläget och världspolitiska händelser skapar han en generell historia som kan liknas vid en fond. Till denna fond lägger han den unga familjen Dahlstedt, redogör för deras mikrohistoria, de lån de tagit upp på bygden

och de val som just denna familj gjorde som resulterade i den olyckliga konkursen. På så vis befolkas fonden, den generella historien blir levande för läsaren och som Karl-Henrik Pettersson själv säger: ”Med kunskap om det som händer på Groveda blir det lättare att förstå, och fascineras av, den allmänna svenska agrarhistorien. Den blir definitivt mer levande när den kan förknippas med en enskild gård och dess människor.”

Niklas Cserhalmi, Uppsala

Elisabeth Reuterswärd och Anna Svenson:
Utländskt ursprung. Söka och finna i svenska arkiv. Studentlitteratur, Lund 2003. 126 s., ill. ISBN 91-44-03008-8.

Att söka efter uppgifter i svenska arkiv är ofta både givande och spännande. Tusentals människor släktforskar, forskar om hembygden eller söker material för uppsatser, rapporter och avhandlingar. Kanske är det mindre känt att det också för människor med utländsk bakgrund kan vara ytterst givande att söka i svenska arkiv efter uppgifter om sig själva, sin familj eller sitt folk. Eller att det för forskare om migration och migranter i Sverige finns en stor mängd mycket intressant material att utgå från.

Elisabeth Reuterswärd och Anna Svensons bok *Utländskt ursprung. Att söka och finna i svenska arkiv* ger en mycket god handledning till de svenska arkiv som kan sägas utgöra guldgruvor i sammanhanget. De ger exempel på hur man hittar konkreta exempel på varför människor flyttat till Sverige, exempelvis kärlek, arbete, krig eller förföljelse. De visar vad material om människors möte med det svenska systemet kan ge, exempelvis från socialtjänsten och rättsväsendet. De ger en god handledning i att söka i arkiv.

Detta är en läsvärd och framförallt användbar handbok.

Eva Norström, Höganäs